

Maahanmuuttaneet vaaleissa¹

MARJUKKA WEIDE

Johdanto

Vuoden 2007 eduskuntavaalien alla valtakunnallinen media löysi maahanmuuttotaukaiset ehdokkaat. Myös oikeusministeriö suuntasi kansalaistettuihin äänioikeutettuihin erityistä huomiota sisällyttämällä venäjänkieliset Suomen kansalaiset äänestysaktiivisuuskampanjansa yhdeksi kohderyhmäksi (Oikeusministeriö 2007). Uusiin etnisiin vähemmistöihin kuuluvia äänestäjiä on eduskuntavaaleissa kuitenkin suhteellisen vähän, joten maahanmuuttotaukaisen ehdokkaiden menestys riippuu lähes ainoastaan syntyperäisten suomalaisten äänistä. Kunnallisvaaleissakin etnisyyden ohjaamalla äänestämislä voi olla merkitystä vain osassa kuntia. Maahanmuuttaneiden poliittista osallistumista tarkastellessa eteen aukeaa monimutkainen kenttä, josta Suomen osalta on toistaiseksi tehty vähän tutkimusta. Tässä katsauksessa esitetään tiivistetysti keskeisimpiä saatavissa olevia tietoja ulkomaan kansalaisten ja vieraskielisten vaaliosallistumisesta Suomessa. Lopuksi pohditaan, millaista tutkimusta aiheesta tulevaisuudessa tarvittaisiin ja millaisia erityiskysymyksiä maahanmuuttaneiden vaaliosallistumisesta käsittelevään tutkimukseen liittyy.

Oikeus osallistua

Suomessa vaalioikeudet oli rajattu maan kansalaisiin vuoteen 1976 asti. Tuolloin muiden pohjoismaiden kansalaiset saivat oikeuden osallistua kunnallisvaaleihin oltuaan henkikirjoitettuna Suomessa kahtena

kunnallisvaaleja edeltävänä vuonna (L 355/1976). Suomen eduskunnan näkökulmasta tämä vastavuoroisesti kaikissa pohjoismaissa toteutettu uudistus liittyi erityisesti haluun parantaa ruotsinsuomalaisten mahdollisuuksia vaikuttaa elinoloihinsa. Hallituksen esityksessä (HE 173/1975) arvioidaan vuoden 1976 kunnallisvaaleissa äänioikeutettuja muiden pohjoismaiden kansalaisia olleen noin 1500. Vastaavasti kaitenikäisiä Suomen kansalaisia asui Ruotsissa kyseisenä vuonna 188 000 (Statistiska centralbyrån 2011).

Vuonna 1976 säädetyllä lailla ehdittiin käydä neljät kunnallisvaalit, kunnes vuoden 1992 kunnallisvaaleissa oikeus osallistumiseen avattiin myös muille Suomessa pysyvästi asuville ulkomaalaisille. Yleisten edellytysten lisäksi heillä vaadittiin olleen kotipaikka Suomessa neljän vuoden ajan ennen vaalivuotta (L 1718/1991). Hallitus oli esittänyt yhtenäistä kahden vuoden asumisaikavaatimusta kaikille ulkomaalaisille, mutta ehdotusta ei hyväksytty eduskunnassa. Osa puolueista oli muuttanut linjaansa suhteessa esitykseen lausuntokierroksen jälkeen. Täysistuntokeskusteluissa esitettiin epäily, että asiaan olisi vaikuttanut sillä välin toteutetun ulkomaalaislain uudistuksen joissain edustajissa esiin nostama halu olla pidättyväisiä ulkomaalaisten oikeuksien suhteen. (PTK 1.10.1991; PTK 29.10.1991; PTK 31.10.1991; PTK 29.11.1991; PTK 3.12.1991; PTK 10.12.1991; myös Lepola 2000, 147–155.)

Suomen liittyttyä Euroopan unioniin muiden EU-maiden ja pohjoismaiden kansalaisten osallistumisoikeus kunnallisvaaleissa alkoi määräytyä samoin kuin Suomen kansalaisten.² Muiden ulkomaalaisten

asumisaikavaatimusta lievennettiin siten, että ulkomaalaisella tulee nykyään olla ollut kotipaikka Suomessa kaksi vuotta ja 51 päivää ennen vaaleja (L 1647/1995). Myös kotipaikan merkitsemiseen liittyvät säännöt ovat vuosien varrella muuttuneet ja täsmentyneet. Vuonna 2007 tehdyssä muutoksessa esimerkiksi mainitaan vähintään kaksi vuotta kestävä opiskelu asumisen vakinaisuutta arvioitaessa huomioon otettavana seikkana (L 399/2007, HE 206/2006). Aiemmin ulkomaalaiset tutkinto-opiskelijat saattoivat jäädä ilman kotikuntamerkintää.

Äänioikeutetut ja äänestysvilkkaus

Vuoden 1996 kunnallisvaaleissa ulkomaan kansalaiset muodostivat ensimmäistä kertaa merkillepantavan joukon äänioikeutetuista, koko maassa 1,1 prosenttia ja Helsingissä 3,3 prosenttia äänioikeutetuista. Kaksitoista vuotta myöhemmin heitä oli 2,3 prosenttia äänioikeutetuista koko maassa ja 5,7 prosenttia Helsingissä. (Tilastokeskus 1997, 2011.) Niitä äänioikeutettuja, joilla väestön keskusrekisterissä äidinkieleksi on merkitty muu kieli kuin suomi, ruotsi tai saame, oli vuoden 2008 vaaleissa Helsingissä 6,3 prosenttia (Ahokas ym. 2011).

Ulkomaan kansalaisten osaa äänioikeutetuista voi havainnollistaa myös tarkastelemalla, minkä

verran heidän vähäisempi osallistumisensa vaikuttaa äänestysaktiivisuusprosenttiin kokonaisuudessaan. Suomen ja ulkomaan kansalaisten äänestysprosentit vuosien 1980, 1984 ja 1992–2008 kunnallisvaaleissa on esitetty taulukossa 1.³ Ero Suomen kansalaisten ja kaikkien äänioikeutettujen välillä tuli yhden prosenttiyksikön tasolle vasta viime kunnallisvaaleissa, mutta Helsingissä jo vuonna 1996. Viime vaaleissa ulkomaan kansalaisten Suomen kansalaisia vähäisempi äänestysaktiivisuus laski Helsingin kokonaisäänestysprosenttia 2,5 prosenttiyksiköä (taulukko 2).

Ulkomaan kansalaisten äänestysaktiivisuudessa on alueellisia eroja. Kuten suomalaisetkin äänioikeutetut, maaseudulla asuvat ulkomaalaiset äänestävät taajamissa asuvia vilkkaammin. Selvästi korkeimmat osallistumisprosentit vuoden 2008 vaaleissa saavutettiin Pohjois-Savon vaalipiirissä, jossa ulkomaan kansalaiset, reilut 1700 äänioikeutettua, osallistuivat 38,9 prosentin aktiivisuudella. Pohjois-Savo oli poikkeuksellinen myös siinä suhteessa, että alueen kaupunkimaisissa kunnissa muut kuin Euroopan unionin jäsenmaiden, Norjan ja Islannin kansalaiset (739 äänioikeutettua) äänestivät EU-maiden (Suomi poislukien) kansalaisia vilkkaammin (60,9 % vs. 19,2 %). Etelä-Savon kaupunkimaisten kuntien runsaat 200 muiden EU-maiden kansalaista puolestaan peittosivat Suomen kansalaisten ko-

Taulukko 1. Ulkomaan kansalaisten äänestysaktiivisuus kunnallisvaaleissa 1980, 1984, 1992–2008.

	Kaikki äänioikeutetut yhteensä	Suomen kansalaiset	Ulkomaan kansalaiset yhteensä	Muiden EU-maiden, Islannin ja Norjan kansalaiset	Muut ulkomaan kansalaiset
2008	61,2	62,2	19,6	20,9	18,6
2004	58,6	59,4	15,3	17,9	13,5
2000	55,9	56,4	20,8	30,4	17,7
1996	61,3	61,8	20,7	32,0	16,7
				Muiden pohjoismaiden kansalaiset	Muut ulkomaan kansalaiset
1992	70,9	71,0	40,5	50,1	34,4
				Ulkomaan kansalaiset yhteensä (Ulkomaalaisista vain pohjoismaiden kansalaiset äänioikeutettuja)	
1984	74,0	74,0		58,8	
1980	78,1	78,1		55,7	

konaisäänestysprosentin (63,3 % vs. 62,2 %), mutta ”muiden ulkomaan kansalaisten” aktiivisuus jäi heikommaksi (17,8 %). (Tilastokeskus 2011.) Joilakin alueilla luvut ovat niin pieniä, että niistä ei voi tehdä pitkälle meneviä päätelmiä. Alueelliset vaihtelut viittaavat kuitenkin siihen, että jokin paikallinen tekijä, kuten ulkomaan kansalaisten joukossa hyvin verkottunut ehdokas tai puolueaktiivi, saattaa vaikuttaa äänestysaktiivisuuteen merkittävästi (Riihelä 2005, 143). Ottaen huomioon, että ulkomaan kansalaisten osuus äänestäneistä raportoidaan käsityönä, ei myöskään ole täysin poissuljettua, että joissakin luvuissa olisi epätarkkuutta.

Ulkomaan kansalaisten yhteenlaskettu äänestysaktiivisuus näyttää asettuvan hiukan alle kahdenkymmenen prosentin tasolle. Maahanmuuttaneiden äänestysaktiivisuuden tiedetään ajan myötä kasvavan (Wüst 2011, 57), ja maan kansalaisuuden saamisella on myös positiivinen yhteys äänestämiseen (Bhatti & Hansen 2010, 30; Wilhelmsson 2007, 63). Varsinaisten poliittisten oikeuksien lisäksi uusien etnisten vähemmistöjen poliittista osallistumista muokkaavat osaltaan sosiaalinen pääoma (Wilhelmsson 2007), osaltaan rakenteelliset tekijät, kuten esimerkiksi vaali- ja puoluejärjestelmä, kulttuuriset, sosiaaliset ja taloudelliset oikeudet sekä etnisten vähemmistöjen suhteelliset osuudet väestöstä ja vähemmistöjen asumisen keskittyminen/hajautuminen (Bird ym. 2011, 13).

Kansalaistamisen myötä maahanmuuttanut tai Suomessa syntynyt ulkomaan kansalainen katoaa edellä käsitellyistä luvuista. Esimerkiksi äidinkieli-tietoa voidaan kuitenkin jossain määrin käyttää merkinä siteestä etniseen ryhmään.⁴ Tilastokeskus voi tuottaa tiedon äänioikeutettujen, ehdokkaiden ja valittujen määristä väestön keskusrekisteriin merkityn äidinkielen mukaan. Vuoden 2007 eduskuntavaaleissa oli Tilastokeskuksen tietojen mukaan 34 142 ja vuoden 2008 kunnallisvaaleissa 129 262 (Suomessa asuvaa) vieraskielistä äänioikeutettua. Oman ilmoituksensa mukaisesti venäjänkieliseksi väestörekisteriin merkityt ovat suurin vieraskielinen ryhmä suomalaissa kielitilastoissa. Heitä oli 33 prosenttia eduskuntavaalien 2007 ja 26 prosenttia kunnallisvaalien 2008 vieraskielisistä äänioikeutetuista. (Ahokas ym. 2011.)

Niklas Wilhelmsson (2007) käytti lisensiaatin-työssään yhdistysaktiivisuuden ja sosiaalisten verkostojen suhteesta maahanmuuttaneiden äänestysosallistumiseen erityistä Tilastokeskuksen vuonna

Taulukko 2. Ulkomaan kansalaisten äänestysaktiivisuus Helsingissä kunnallisvaaleissa 1980, 1984, 1992–2008.

	Kaikki ääni-oikeutetut yhteensä	Suomen kansalaiset	Ulkomaan kansalaiset yhteensä
2008	58,9	61,4	17,3
2004	57,1	58,9	19,7
2000	50,9	52,4	17,1
1996	58,1	59,4	17,9
1992	66,4	66,5	39,9
			<i>Ulkomaalaisista vain pohjoismaiden kansalaiset äänioikeutettuja</i>
1984	66,3	66,3	64,8
1980	72,1	72,1	65,7

Lähteet: Tilastokeskus 1981, 1985, 1993, 1997, 2001, 2006, 2011.

2002 keräämää kyselyaineistoa sekä vuoden 2002 European Social Survey (ESS) -aineistoa. Tilastokeskuksen kysely oli kohdistettu virolais-, venäläis-, vietnamilais- ja somalialaistaustaisille vastaajille. Sen mukaan vuoden 2000 kunnallisvaaleissa äänesti 55 prosenttia niistä virolais-, venäläis-, vietnamilais- ja somalialaistaustaisista vastaajista, joilla oli Suomen kansalaisuus ja 21 prosenttia niistä, jotka olivat ulkomaan kansalaisia. Ulkomaan kansalaisten kohdalla on mahdollista nähdä, että kysely on tuottanut hiukan vaalitulosta suuremman osallistumisprosentin, mutta Wilhelmsson arvioi vastausten heijastelevan todellista tilannetta silti melko hyvin. Venäläistaustaisten äänestysosallistuminen oli aineiston mukaan yhteensä 40 prosenttia, virolaistaustaisten 29 prosenttia, ja kaksi muuta ryhmää sijoituivat näiden välille. ESS-aineistossa ”maahanmuuttajiksi” mistä tahansa maasta luokitelluista vastaajista 54 prosenttia ilmoitti äänestäneensä edellisissä eduskuntavaaleissa (1999). Vastaajamäärä oli kuitenkin pieni.

Ehdokkaat ja valituksi tulleet

Vuoden 1996 kunnallisvaaleissa ehdokkaana oli 99 ulkomaan kansalaista (MoniTorii 4/1996, 11, viitattu Lepola 2000, 155). Kaksitoista vuotta myöhemmin vastaava luku oli 242 (Ahokas ym. 2011). Vakiintu-

Taulukko 3. Vieraskieliset ehdokkaat puolueen mukaan kunnallisvaaleissa 2008 ja eduskuntavaaleissa 2007.

		VAS	SDP	VIHR	KESK	KD	RKP	KOK	PS	muut	yhteensä
Ehdokkaat eduskuntavaaleissa 2007	kaikki	208	230	201	232	187	75	225	167	471	1996
	vieraskielisiä ehdokkaista	2	4	5	5	5	2	1	0	7	31
	vieraskielisiä ehdokkaista (%)	1,0	1,7	2,5	2,2	2,7	2,7	0,4	0	1,5	1,6
Ehdokkaat kunnallisvaaleissa 2008	kaikki	4112	7700	2192	9977	1921	1407	7628	1840	1728	38 505
	vieraskielisiä ehdokkaista	57	99	72	94	55	28	95	14	25	539
	vieraskielisiä ehdokkaista (%)	1,4	1,3	3,3	0,9	2,9	2,0	1,2	0,8	1,4	1,4

Taulukossa on tummennettu yli kahden prosentin osuudet.

Lähde: Ahokas ym. 2011.

neet poliittiset puolueet ovat merkittävien vaaliedokkuuden kanava myös uusille etnisille vähemmistöille. Maahanmuuttaneiden omia valitsijalistoja ei Suomessa tiettävästi ole ollut.⁵ Myös muualla Euroopassa maahanmuuttaneiden järjestäytyminen omiksi puolueikseen tai vaalilistoikseen on ollut vähäistä ja tällaisten puolueiden ja listojen kannatus matalaa (Bird 2005, 456; Saukkonen 2007, 240; myös Togeby 2008).

Taulukosta 3 käy ilmi eduskuntapuolueiden vieraskielisten ehdokkaiden määrä vuoden 2007 eduskuntavaaleissa ja vuoden 2008 kunnallisvaaleissa Tilastokeskuksen aineiston mukaan.⁶ Suhteessa puolueen ehdokkaiden kokonaismäärään Vihreillä, Kristillisdemokraateilla ja RKP:lla oli eniten vieraskielisiä ehdokkaita kummissakin vaaleissa. Vuoden 2007 eduskuntavaaleissa myös keskustan ehdokkaista yli kaksi prosenttia oli vieraskielisiä. Eduskuntavaaleissa kymmenen 31 vieraskielisestä ehdokkaasta oli venäjänkielisiä (32,3 %) ja kunnallisvaaleissa heidän osuutensa oli 28 prosenttia runsaasta viidestä sadasta vieraskielisestä ehdokkaasta. Tämä vastaa karkeasti venäjänkielisten osuutta vieraskielisistä äänioikeutetuista. Naisia vieraskielisistä ehdokkaista oli vuoden eduskuntavaaleissa 13 (41,9 %) ja kunnallisvaaleissa 259 (48,1 %). (Ahokas ym. 2011.) Yleisradion tekemän kartoituksen mukaan maahanmuuttotaustaisten ehdokkaiden määrä vuoden 2011 eduskuntavaaleissa pysyy samana tai nousee hieman edellisiin eduskuntavaaleihin verrattuna (YLE 15.11.2010).

Vuoden 2007 eduskuntavaalien jälkeen uutisoitiin yhden maahanmuuttajan tulleen valituksi: Ahvenanmaan edustaja Elisabeth Naucér on syntynyt Ruotsissa ja on myös Ruotsin kansalainen. Yhden somalialaistaustaisen ehdokkaan valinta oli myös melko lähellä. (Helsingin Sanomat 27.3.2007.) Edellisissä kunnallisvaaleissa vieraskielisiä tuli puolestaan valituksi 34 (Ahokas ym. 2011), mikä on yksi vähemmän vuoden 2004 kunnallisvaaleihin verrattuna (YLE 24.10.2004). Taulukossa 4 on esitetty valitut puolueen ja kielen mukaan. Lähes kolmasosa valituista vieraskielisistä edustaa SDP:tä. Suhteessa eniten vieraskielisiä puolueen kunnanvaltuutettujen joukossa on Vihreillä. Venäjänkielisiä tuli valituksi kuusi (17,6 % vieraskielisistä valituista). Vieraskielisistä valituista naisia oli 13 eli 38,2 prosenttia, suomen-, ruotsin- ja saamenkielisistä valituista 36,7 prosenttia. (Ahokas ym. 2011.)

Eri puolueet menestyvät vaaleissa eri tavoin, ja siksi on mielenkiintoista myös tarkastella, miten vieraskieliset ehdokkaat menestyvät suhteessa puolueen yleiseen menestykseen. Taulukossa 5 on esitetty, kuinka suuri osa neljän puolueen suomen-, ruotsin- ja saamenkielisistä sekä vieraskielisistä ehdokkaista tuli valituksi. Taulukkoon on valittu kaksi suurimman ja kaksi pienimmän osan ehdokkaistaan läpi saanutta puoluetta lukuun ottamatta Kristillisdemokraatteja, joilta ei valittu yhtään vieraskielistä ehdokasta. Ottaen huomioon, että luvut ovat vieraskielisten kohdalla pieniä, ei prosenttiosuuksiin voi suhtautua kovin tarkkoina mittareina, eikä taulukosta voi näin tehdä

Taulukko 4. Vieraskieliset valitut puolueen mukaan kunnallisvaaleissa 2008.

		VAS	SDP	VIHR	KESK	KD	RKP	KOK	PS	muut	yhteensä
valitut	kaikki	832	2071	370	3520	349	509	2018	442	301	10 412
	vieraskielisiä valituista	1	12	5	5	0	4	6	1	0	34
	vieraskielisiä valituista (%)	0,1	0,6	1,4	0,1	0,0	0,8	0,3	0,2	0,0	0,3

Taulukossa on tummennettu suurimmat arvot.

Lähde: Ahokas ym. 2011.

Taulukko 5. Suomen-, ruotsin- ja saamenkielisten sekä vieraskielisten menestys neljässä puolueessa kunnallisvaaleissa 2008 (%).

	VAS	VIHR	KESK	RKP
suomen-, ruotsin- ja saamenkielist	20,5	17,2	35,6	36,6
vieraskieliset	1,8	6,9	5,3	14,3

Lähde: Ahokas ym. 2011.

pitkälle meneviä päätelmiä. Puolueiden välillä näyttäisi kuitenkin olevan joitakin selviä eroja. Kaikilla puolueilla vieraskieliset ehdokkaat menestyivät huomattavasti suomen-, ruotsin- ja saamenkielisiä heikommin. Keskustalla ja RKP:llä lähes yhtä suuri osuus suomen-, ruotsin- ja saamenkielistä ehdokkaista tuli valituksi. Keskustan vieraskielisten menestys oli kuitenkin huomattavasti alhaisempi kuin RKP:n. Vihreiden suomen-, ruotsin- ja saamenkielisten menestys oli puolueista matalin, mutta ero vieraskielisten ja suomen-, ruotsin- ja saamenkielisten välillä pienin.

Maahanmuuttaneiden vaaliosallistumisen tutkimisen haasteet

Edellä esitettyjen lukujen perusteella voidaan todeta, että vieraskielisten määrä ehdokkaissa ja valituissa ei vastaa heidän osuuttaan äänioikeutetuista. Puolueiden välillä näyttää olevan joitain eroja sen suhteen, kuinka paljon vieraskielisiä niiden ehdokaslistoilla on, ja miten nämä menestyvät. Maahanmuuttaneiden äänestysvilkkauksen tiedetään olevan ainakin jonkin verran, ja ulkomaan kansalaisten kohdalla selvästi, syntyperäisiä suomalaisia matalammalla tasolla. Pitkälle meneviä päätelmiä tässä katsaukses-

sa esitetyistä tiedoista ei kuitenkaan ole mahdollista tehdä, sillä erityisesti valittujen kohdalla luvut ovat pieniä, eikä systemaattista ja kattavaa tutkimusta maahanmuuttaneiden vaaliosallistumista Suomessa ole toistaiseksi tehty. Osin syynä tähän lienee, etteivät uudet etniset vähemmistöt vielä ole kasvaneet kovin merkittäviksi kooltaan. Maahanmuuttaneiden osallistumisen tutkimukseen liittyy kuitenkin myös muita, sekä käytännöllisiä että tutkimuseettisiä, erityiskysymyksiä.

Joskus hämmennystä aiheuttaa se, että ulkomaan kansalaisten äänestysaktiivisuus kunnallisvaaleissa on helposti Tilastokeskuksen julkisista taulukoista saatavilla oleva tieto, kun taas ”maahanmuuttajien” äänestysosallistumisesta kokonaisuudessaan ei tiedetä paljonkaan. Ulkomaan kansalaisten äänestystiedot syntyvät samassa yhteydessä kuin tiedot naisten ja miesten äänestysosallistumisesta kunnallisvaaleissa: äänestyspaikalla käytössä olevassa vaalilistassa on oma sarakeensa kansalaisuustiedolle. Ulkomaan kansalaisten kohdalla tässä sarakeessa on maakoodi. Keskusvaalilautakunnan vastuulla on raportoida listojen perusteella vaalitietojärjestelmään, kuinka moni ulkomaan kansalainen käytti äänioikeuttaan. (Oikeusministeriö 2008.) Tilastokeskus julkaisee ulkomaan kansalaisten äänestystiedot kolmea eri kansalaisuuskategoriata (muut EU-kansalaiset, Norjan ja Islannin kansalaiset sekä muut ulkomaan kansalaiset) käyttäen. Tiedot ovat taulukossa vaalialueiden sekä niiden kaupunkimaisten, taajaan asuttujen ja maaseutumaisten kuntien tarkkuudella. (Tilastokeskus 2011.)

Kansalaistettujen maahanmuuttaneiden ja niin kutsutun toisen sukupolven äänestystietojen tuottaminen olisi huomattavasti työläämpi prosessi, sillä itse vaalilista ei anna viitteitä maahanmuuttotilasta. Väestön keskusrekisterissä oleviin taustatietoihin täytyisi henkilötunnusta apuna käyttäen manuaali-

sesti yhdistää tällöin tieto siitä, onko henkilö äänestänyt vai ei, ja tämä vaihe tekisi aineiston muodostamisesta raskaan. Esimerkkeinä suomalaisista, rekisteriaineistoa hyödyntäneistä vaalihankeista voi mainita Tuomo Martikaisen johtamat vuosien 1987 ja 1999 eduskuntavaalien äänestysaktiivisuutta analysoineet tutkimukset (Martikainen 1988; Martikainen & Yrjönen 1991; Martikainen & Wass 2001, 2002). Tutkimuksissa tarkasteltiin äänestämisen yhteyttä sosiodemografisiin ja -ekonomisiin taustatekijöihin. Samalla tavalla tarkasteltaviin tekijöihin olisi mahdollista lisätä sellaisia äänestäjän taustaan liittyviä tietoja kuten, syntymämaa ja entinen kansalaisuus. Sekä poliittista vakaumusta että etnisyyttä koskevat tiedot on henkilötietolaissa (L 523/1999) määritelty arkaluonteisiksi, ja rekisteripohjaisen aineiston tuottamiseen liittyy erityinen lupamenettely. Tanskassa rekisteriaineistopohjaista tutkimusta uusien etnisten vähemmistöjen äänestysaktiivisuudesta on tehty ainakin kolmeen otteeseen (Bhatti & Hansen 2010; Togeby 2007).

Myös kyselyaineistoihin liittyy erityisiä haasteita. Suomessa vastaajia ei välttämättä ole helppo tavoittaa, koska maahanmuuttaneita ja vieraskielisiä on väestössä niin vähän. Tämä luonnollisesti lisää tiedonkeruun kustannuksia. Kyselyn toteutuskieli, yhteystietojen saatavuus sekä mahdollisesti aikaisempaan elämäkokemukseen perustuva varovaisuus omaan poliittiseen suuntautumiseen liittyvien tietojen anonymissäkään paljastamisessa saattavat myös hankaloittaa tiedonsaantia (Wilhelmsson 2007, 55–56). Yhtäältä maahanmuuttaneiden käsitteleminen joukkona ei välttämättä ole mielekäästä ja toisaalta joidenkin uusien etnisten vähemmistöjen pienuus saattaa johtaa tunnistettavuusongelmiin.

Maahanmuuttaneiden sekä toisen ja kolmannen sukupolven tutkimiseen liittyy lisäksi näiden yhteiskunnalliseen asemaan kytkeytyvä problematiikka: tutkimukset ja tilastot vakiinnuttavat kielenkäyttöömme ja ajatteluumme kategorioita, joilla on seurauksia ilmiöiden ymmärtämiselle. Voidaan esimerkiksi pohtia, pitäisikö joissain maissa käytössä olevat kategoriat ”länsimainen” ja ”ei-länsimainen” maahanmuuttaja ja jälkeläinen (esim. Bhatti & Hansen 2010; Togeby 2007) ymmärtää vakiintuneisuutensa vuoksi tutkimuksessa käyttökelpoisiksi ja geopoliittista todellisuutta kuvaaviksi vai ongelmallisia jakolinjoja uusintaviksi ja ”ei-länsimaalaisia” kansalaisia toiseuttaviksi. Miten huomioida etnisyyden ja kuu-

lumisen subjektiivinen ja sosiaalisessa kanssakäymisessä rakentuva luonne, kun käytettävissä olevissa aineistoissa usein operoidaan esimerkiksi äidinkielellä, lähtö- tai syntymämaalla? Tukeeko vaalitutkimus jäykkiä stereotypioita vai sisältyykö siihen myös mahdollisuuksia murtaa niitä?

Esimerkinä vaikeasti tulkittavasta kysymyksestä voidaan mainita ulkomaan kansalaisten äänestysaktiivisuuden suhde poliittiseen integraatioon uudessa kotimaassa. Varsinais-Suomen kaupunkimaisissa kunnissa ulkomaan kansalaisten vaaliosallistuminen näyttäisi laskeneen vuoden 2004 kunnallisvaaleissa edellisiin vaaleihin verrattuna yli kuusitoista prosenttiyksikköä vain 3,5 prosenttiin. Vuonna 2005 julkaistussa Turun vaalitulinpäätösjulkaisussa todetaan, ettei ulkomaan kansalaisten erittäin vähäiseen osallistumiseen liittyviä tekijöitä ole mahdollista kartoittaa ilman jatkotutkimusta, mutta esitetään myös arvio, että matala äänestysprosentti antaa jo aiheen puhua poliittisen sosialisointi epäonnistumisesta (Makkonen 2005, 16–17). Seuraavissa kunnallisvaaleissa osallistumisaste palasi lähes vuoden 2000 tasolle. Samoin kuin Pohjois-Savon korkean osallistumisen tapauksessa (2008), Varsinais-Suomen vuoden 2004 vaalien kohdalla olisi tarvetta pystyä tarkastelemaan vaalien paikallista kontekstia. Etnografinen tutkimus voisi valottaa uusien etnisten vähemmistöjen suhdetta politiikkaan ja poliittiseen järjestelmään Suomessa.

Useat seikat puoltavat maahanmuuttaneiden poliittisen osallistumisen tutkimuksen lisäämistä. Mikäli lähtökohdaksi otetaan, että uusien etnisten vähemmistöjen poliittinen läsnäolo on tärkeää näille ihmisille keskeisten asioiden keskusteluun nousemisen sekä poliittisen prosessin kokonaisuuden ja laadun kannalta (Phillips 1995), tulisi maahanmuuttotaustaisten kansalaisten ja kuntalaisten läsnä- ja poissaoloa, siis muun muassa ehdokkuutta ja valituksi tulemistä, voida seurata. Ohuelta pohjalta arviota ja tulkintoja on vaikeampi tehdä – ja niitä tehtäen joka tapauksessa, sillä yhteiskunnallinen osallistuminen sisältyy esimerkiksi kotoutumisen mittaamisessa käytettyihin indikaattoreihin (Säävälä 2008; Työministeriö 2007). Maahanmuuttotautaisen väestön osuus Suomen asukkaista ja vaalien äänestäjistä kasvaa tulevaisuudessa edelleen. Vieraskielisten arvioidaan parinkymmenen vuoden ja viisien kunnallisvaalien kuluttua muodostavan 15 prosenttia Helsingin seudun asukkaista (Helsingin kaupungin tietokeskus 2010, 4). Kun maahanmuut-

taneisiin liittyvät kysymykset politisoituvat enenevässä määrin myös Suomessa, on tutkimusyhteisöllä vastuu työnsä kautta haastaa näkemään myös maahanmuuttaneiden poliittiseen osallisuuteen kytkeytyvien ilmiöiden monimutkaisuus.

LÄHTEET

KIRJALLISUUS

- Bhatti, Yosef ja Hansen, Kasper Møller. 2010. *Valgdeltagelsen ved kommunalvalget 17. november 2009. Beskrivende analyse af valgdeltagelsen baseret på registerdata*. Institut for Statskundskab, Arbejdsrapport 2010/03. København: Københavns universitet.
- Bird, Karen. 2005. The political representation of visible minorities in electoral democracies: a comparison of France, Denmark, and Canada. *Nationalism and Ethnic Politics* 11:4, 425–465.
- Bird, Karen, Saalfeld, Thomas ja Wüst, Andreas M. 2011. Ethnic diversity, political participation and representation. A theoretical framework. Teoksessa Karen Bird, Thomas Saalfeld ja Andreas M. Wüst (eds.), *The political representation of immigrants and minorities: voters, parties and parliaments in liberal democracies*. London: Routledge, 1–21.
- Latomaa, Sirkku ja Suni, Minna. 2010. Toisen sukupolven kielelliset valinnat. Teoksessa Tuomas Martikainen ja Lotta Haikkola (toim.), *Maahanmuutto ja sukupolvet*. Tietolipas 233. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 151–174.
- Lepola, Outi. 2000. *Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi. Monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Martikainen, Tuomo. 1988. *Puuttuva punainen viiva. Äänestäminen vuoden 1987 eduskuntavaalissa*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Martikainen, Tuomo ja Wass, Hanna. 2001. *Vaienmeet äänet. Äänestäminen vuosien 1987 ja 1999 eduskuntavaaleissa*. Vaalit 2001, 2. Helsinki: Tilastokeskus.
- Martikainen, Tuomo ja Wass, Hanna. 2002. *Äänettömät yhtiömiehet. Tutkimus osallistumisesta vuosien 1987 ja 1999 eduskuntavaaleihin*. Vaalit 2002, 1. Helsinki: Tilastokeskus.
- Martikainen, Tuomo ja Yrjönen, Risto. 1991. *Vaalit, puolueet ja yhteiskunnan muutos*. Tutkimuksia 178. Helsinki: Tilastokeskus.
- Phillips, Anne. 1995. *The politics of presence. The political representation of gender, Ethnicity and race*. Oxford: Oxford University Press.
- Riihelä, Juhani. 2005. Maahanmuuttajien elinolot pääkaupunkiseudun kunnissa. Teoksessa Tuula Joronen (toim.), *Maahanmuuttajien elinolot pääkaupunkiseudulla*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, 117–156.
- Saukkonen, Pasi. 2007. *Politiikka monikulttuurisessa yhteiskunnassa*. Helsinki: WSOY.
- Togeby, Lise. 2007. *Electoral mobilization of immigrant groups in Denmark*. Paper presented at the 4th ECPR General Conference, Pisa, September 2007.
- Togeby, Lise. 2008. The political representation of ethnic minorities. Denmark as a deviant case. *Party Politics* 13:3, 325–343.

Wilhelmsson, Niklas. 2007. *Socialt kapital och politiskt deltagande. En studie av hur föreningsengagemang och sociala kontakter påverkar valdeltagandet bland invandrare i Finland*. Licentiatavhandling i allmän statslära. Helsingfors: Statsvetenskapliga fakulteten vid Helsingfors universitet.

Wüst, Andreas M. 2011. Voter turnout among immigrants and visible minorities in comparative perspective. Conclusion. Teoksessa Karen Bird, Thomas Saalfeld ja Andreas M. Wüst (eds.), *The political representation of immigrants and minorities: voters, parties and parliaments in liberal democracies*. London: Routledge, 58–59.

PÖYTÄKIRJAT, OHJEET JA RAPORTIT

- Ahokas, Laura, Weide, Marjukka ja Wilhelmsson, Niklas. 2011. *Maahanmuuttaneiden yhteiskunnallis-poliittisen osallistumisen tukeminen alue- ja paikallishallinnossa sekä poliittisissa puolueissa*. Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 9/2011. Helsinki: oikeusministeriö (tulossa).
- Helsingin kaupungin tietokeskus. 2010. *Vieraskielisen väestön ennuste Helsingin seudulla 2010–2030*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Makkonen, Kimmo. 2005. *Turun vaalitulinpäätös. Kunnallisvaalit 2004*. Demokratiatilinpäätöshanke. Turku: Turun kaupunki, Viestintäkeskus.
- Oikeusministeriö. 2008. *Kunnallisvaalit 2008. Vaaliohjeet 1: Kunnan keskusvaalilautakunnan tehtävät*. OM 5/51/2008. Helsinki: oikeusministeriö.
- PTK 1.10.1991. *Täysistunnon pöytäkirja. 13) Hallituksen esitys n:o 78 ulkomaalaisten kunnallista äänioikeutta ja vaalikelpoisuutta koskevaksi lainsäädännöksi*.
- PTK 29.10.1991. *Täysistunnon pöytäkirja. 8) Ehdotus laeiksi ulkomaalaisten kunnallista äänioikeutta ja vaalikelpoisuutta koskevista säännöksistä*.
- PTK 31.10.1991. *Täysistunnon pöytäkirja. 4) Ehdotukset laeiksi ulkomaalaisten kunnallista äänioikeutta ja vaalikelpoisuutta koskevista säännöksistä*.
- PTK 29.11.1991. *Täysistunnon pöytäkirja. 7) Ehdotukset laeiksi ulkomaalaisten kunnallista äänioikeutta ja vaalikelpoisuutta koskevista säännöksistä*.
- PTK 3.12.1991. *Täysistunnon pöytäkirja. 9) Ehdotukset laeiksi ulkomaalaisten kunnallista äänioikeutta ja vaalikelpoisuutta koskevista säännöksistä*.
- PTK 10.12.1991. *Täysistunnon pöytäkirja. 2) Ehdotukset laeiksi ulkomaalaisten kunnallista äänioikeutta ja vaalikelpoisuutta koskevista säännöksistä*.
- Säävälä, Minna. 2008. *Kotoutumisen, kotouttamisen ja etnisten suhteiden seuranta ja arviointi Suomessa*. Julkaisematon tutkimusraportti 29.4.2008. FCG Efeco Oy/Väestöliitto, väestötutkimuslaitos.
- Tilastokeskus. 1981. *Kunnallisvaalit 1980*. Suomen virallinen tilasto XXIX B:6. Helsinki: Tilastokeskus.
- Tilastokeskus. 1985. *Kunnallisvaalit 1984*. Suomen virallinen tilasto. XXIX B:7. Helsinki: Tilastokeskus.
- Tilastokeskus. 1993. *Kunnallisvaalit 1992*. Vaalit 1993:1. Helsinki: Tilastokeskus.
- Tilastokeskus. 1997. *Kunnallisvaalit 1996*. Vaalit 1997:2. Helsinki: Tilastokeskus.
- Tilastokeskus. 2001. *Kunnallisvaalit 2000*. Vaalit 2001:1. Helsinki: Tilastokeskus.
- Tilastokeskus. 2006. *Kunnallisvaalit 2004*. Suomen virallinen tilasto. Helsinki: Tilastokeskus.

Työministeriö. 2007. *Kotouttamisen vaikuttavuus ja mittaamisen -projekti, loppuraportti* 16.3.2007. Helsinki: työministeriö. http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/10_muut/kotouttamisen_vaikuttavuus_rap.pdf, 17.2.2011.

INTERNET- JA MUUT LÄHTEET

- Helsingin Sanomat* 27.3.2007. Eduskuntaan tuli maahanmuuttaja Ahvenanmaalta. Poliitiikan kulmapöytä.
- Oikeusministeriö. 2007. Äänestysaktiivisuuskampanja 2007. <http://www.om.fi/Etusivu/Ajankohtaista/Arkistoidutsisallot/Aanestysaktiivisuuskampanja2007>, 21.2.2011.
- Statistiska centralbyrån. 2011. Tabell: Utländska medborgare efter medborgarskapsland, ålder och tid. www.ssd.scb.se, 21.2.2011.
- Suomen Islamilainen Puolue. www.suomenislamilainenpuolue.fi, 18.2.2011.
- Tilastokeskus. 2011. Taulukko: Äänioikeutetut ja äänestäneet ulkomaalaiset vaalipiirin mukaan kunnallisvaaleissa 2008. http://pxweb2.stat.fi/Database/StatFin/vaa/kvaa/2008_05/2008_05_fi.asp, 21.2.2011.
- Vaalitietopalvelu. http://192.49.229.35/K2008/s/ehd_listat/helsinki-helsingfors.html#suomenislamilaisenpuolueenyhte, 18.2.2011
- YLE 15.11.2010. Invandrarkandidater ställer upp – trots bristande stödprogram. <http://svenska.yle.fi/nyheter/artikel.php?id=201007>, 21.2.2011.
- YLE 24.10.2004. Kuntavaalit lyhyesti. http://yle.fi/uutiset/muu/2004/10/kuntavaalit_lyhyesti_169343.html, 21.2.2011.

VIITTEET

- ¹ Kiitän teemanumeron toimitusta ja Helsingin yliopiston dosenttia Pasi Saukkosta tekstin kommentoinnista sekä Helsingin yliopiston tiedesäätiötä ja NCoE NordWeliä työni rahoittamisesta.
- ² Euroopan unionin jäsenyyden myötä Suomessa asuville muiden unionimaiden kansalaisille aukesi mahdollisuus osallistua halutessaan Euroopan parlamentin vaaleihin Suomessa. Lähtökohtaisena oletuksena on kuitenkin, että he äänestävät siinä maassa, jonka kansalaisia ovat. Tästä syystä EU-vaalit on rajattu tämän katsauksen tarkastelun ulkopuolelle.
- ³ Vuosien 1976 ja 1988 kunnallisvaalien osalta Tilastokeskuksen vaalijulkaisuista ei ole saatavilla tietoja ulkomaan kansalaisten äänestysaktiivisuudesta, vaikka niissä kyllä todetaan ulkomaan kansalaisten osallistumisoikeus.
- ⁴ Varsinaisesti kielitieto kertoo siitä, minkä yhden kielen ihmisen haluaa virallisissa tiedoissa näkyvän äidinkielenään. Kielitiedon rajoituksista ilmeisin on, että etnisyydeltään ruotsalaisia ja suomen äidinkielekseen ilmoittaneita inkerinsuomalaisia ei sen avulla pystytä erottamaan. Äidinkieli ja etnisyys eivät myöskään aina mene yksiin (Latomaa & Suni 2010, 152–158).
- ⁵ Suomen Islamilaista Puoluetta ei voi pitää erityisenä maahanmuuttaneiden poliittisena ryhmittymänä. Molemmat Suomen Islamilaisen Puolueen yhteislistan ehdokkaat vuoden 2008 kunnallisvaaleissa Helsingissä olivat syntyperäisiä suomalaisia (Vaalitietopalvelu 18.2.2011; Suomen Islamilainen Puolue 18.2.2011).
- ⁶ Perussuomalaisilla tiedetään olleen vuoden 2007 eduskuntavaaleissa ainakin yksi maahanmuuttotaustainen ehdokas, vaikka tämä ei näykään Tilastokeskuksen tiedoissa.